

LANDSKAPSSTYRELSENS FRAMSTÄLLNING
till Landstinget med förslag till
landskapslag angående ändring av
landskapslagen om folkhälsöarbetet.

1. ALLMÄN MOTIVERING

1.1. Ärendets beredning

Den 14 februari 1980 tillsatte landskapsstyrelsen en kommitté med uppdrag "att grundligt utreda behovet av företagshälsovård på Åland". Den 16 juni 1980 avgav kommittén sitt betänkande (AUS 1980:9), som tillsammans med lagarna den 29 september 1978 och den 24 augusti 1979 om ändring av folkhälsolagen (FFS 744/78 och 675/79) ligger till grund för de föreslagna ändringarna.

1.2. Företagshälsovård

1.2.1. L a g s t i f t n i n g e n

Enligt lagen om företagshälsovård (FFS 743/78) skall arbetsgivare på egen bekostnad anordna företagshälsovård i syfte att förebygga och motverka de hälsorisker som kan uppkomma på grund av arbetsmetoderna och arbetsförhållandena i övrigt. Eftersom det rättsområde som regleras av lagen närmast kan karaktäriseras som arbetarskydd bör det med stöd av 11 § 2 mom. 9 punkten självstyrelselagen anses vara att hänföra till rikets behörighetsområde. Med anledning härav bör lagen om företagshälsovård och även de närmare bestämmelserna om dess genomförande i statsrådets beslut om företagshälsovård, vilken stadgats såsom arbetsgivares skyldighet (FFS 1009/78) anses tillämpliga i landskapet. Det synes däremot något oklart om förordningen om företagare, som avses i lagen om företagshälsovård, och om annan som utför eget arbete (FFS 987/78) samt statsrådets beslut om företagshälsovård för företagare och andra som utför eget arbete (FFS 1010/78) bör anses tillämpliga även i landskapet. Anledningen härtill är den omständigheten att dessa författningar inte bör anses reglera rättsområdet arbetarskydd ~~egert~~ som fråga där inte är om ett rättsförhållande mellan arbetsgivare och arbetstare.

I enlighet med företagshälsovårdslagstiftningen bestämmer arbetsgivare på vilket sätt han tillhandahåller arbetstarna den företagshälsovård som han skall bekosta. Arbetsgivarens valmöjlighet består i att han själv eller tillsammans med andra arbetsgivare antingen anställer erforderlig hälso- och sjukvårdspersonal eller att han köper ifrågavarande tjänster hos en privat eller offentlig hälso- och sjukvårdsinrättning.

1.2.2. B e h o v e t a v l a g s t i f t n i n g s å t g ä r d e r

Antalet personer som sysselsätts inom företag med endast ett fåtal anställda är i landskapet förhållandevis stort och arbetsplatserna är belägna i olika delar av landskapet. Med anledning härav är det i många fall svårt för en arbetsgivare att själv anordna den lagbestämda företagshälsovården. Det föreligger därför behov av att samhället tillhandahåller arbetsgivarna de tjänster som krävs för att företagshälsovården i landskapet skall kunna fungera på ett tillfredsställande sätt. Det mest ändamålsenliga sättet för samhället att anordna denna service är att den påläggs kommunerna som en del av folkhälsoarbetet. Arbetsgivarna skulle från kommunalförbundet för folkhälsoarbetet (Ålands folkhälsoförbund), nedan kallat kommunalförbundet, kunna köpa tjänster för att ordna företagshälsovården.

Enligt lagförslaget skulle kommunalförbundet åläggas att ställa resurser till förfogande även för företagshälsovård avseende egen företagare och annan som utför arbete för egen räkning. Anledningen härtill är den omständigheten att det inte är anställningsformen utan arbetsmiljön som bör avgöra behovet av företagshälsovård. Såsom exempel på egen företagare som kan anses ha ett behov av företagshälsovård kan nämnas lantbrukare och fiskare.

Kommunalförbundet torde under en övergångsperiod sakna resurser för att bygga ut verksamheten till en sådan nivå att arbetsgivarna skulle kunna tillhandahållas företagshälsovårdstjänster i den omfattning att deras skyldigheter enligt lagstiftningen om företagshälsovård kan uppfyllas. Med anledning härav kommer under övergångsperioden att råda bristande överensstämmelse mellan arbetsgivarens skyldighet att anordna företagshälsovård och kommunalförbundets skyldighet att tillhandahålla arbetsgivarna service.

De begränsade resurser som kommunalförbundet kan ställa till arbetsgivarnas förfogande för åstadkommande av företagshälsovård bör användas på ett så effektivt sätt som möjligt. De branscher inom vilka behovet av företagshälsovård bör anses vara störst skulle därför prioriteras och för att underlätta kommunalförbundets planering skulle arbetsgivarna vara skyldiga att i god tid på förhand underrätta förbundet om avsikten att köpa tjänster.

1.2.3. Företagshälsovård för sjömän

Såsom tidigare nämnts skulle kommunalförbundet åläggas att tillhandahålla arbetsgivare företagshälsovårdstjänster endast i fråga om i landskapet verksamma arbetstagare. Dock föreslås för rederinäringen ett undantag så att kommunalförbundet skulle tillhandahålla nödvändiga tjänster för anordnande av lagstadgad företagshälsovård för sjömän oberoende av rederiets hemort. Motivet härför är den omständigheten att sjömän, bl.a. på grund av fartygens rutter och korta liggetider, i regel inte har samma möjlighet som personer sysselsatta i land att besöka hälsocentralen i arbetsgivarens hemkommun.

1.3. Hälso-, sjuk- och tandvård för sjömän (sjömanshälsovård)

Enligt 13 § 2 mom. landskapslagen om folkhälsoarbetet är kommunalförbundet förpliktigt att upprätthålla hälso-, sjuk- och tandvård endast för i landskapet mantalsskrivna personer. Denna begränsning gäller dock inte akut vård. På grund av sjömännens speciella behov av socialmedicinsk rådgivning och annan hälsovård samt av de skäl som anförts under avsnittet 1.2.3. föreslås folkhälsoförbundets skyldighet att upprätthålla hälso-, sjuk- och tandvård utvidgad till att omfatta sjömän oberoende av hemort.

För att sjömanshälsovården skall fungera krävs det att kommunalförbundet tar hänsyn till fartygens avgångstider, korta liggetider och liknande. Vissa specialarrangemang i tidsbeställnings- och jourssystemet kommer därför att vara nödvändiga. Vid planeringen av verksamheten enligt 17 § landskapslagen om folkhälsoarbetet bör bl.a. beaktas de speciella behov som sjömanshälsovården avser täcka.

1.4. Läkarundersökning av sjömän

Lagstiftningen om läkarundersökning av sjömän har nyligen ändrats och gjorts strängare vad gäller såväl läkarnas kompetens som de krav som uppställs för behörighet till sjötjänst. Den nya regleringen skall enligt förordningen om läkarundersökning av sjömän (FFS 476/80) tillämpas från och med den 1 januari 1981.

Enligt förordningen, som landskapsstyrelsen bedömer vara av rikslagstiftningsnatur och därför tillämplig även i landskapet, får läkarintyg som berättigar till sjötjänst utfärdas endast av en för ändamålet godkänd läkare som är verksam vid en s.k. sjömanshälsovårdscentral. Med sjömanshälsovårdscentral avses enligt förordningens 2 § 1 mom. 4 punkten hälsocentralerna i följande hamnstäder: Fredrikshamn, Helsingfors, Kemi, Kotka, Uleåborg, Jakobstad, Björneborg, Raumo, Åbo och Vasa. Dessutom förutsätter förordningen (2 § 2 mom., ändrat FFS 980 / 80) att det i landskapet kan finnas en hälsocentral där ifrågavarande läkarundersökningar får utföras.

Med tanke på det stora antalet personer i landskapet som sysselsätts inom sjöfarten och även med tanke på sjöfartens betydelse i övrigt är det angeläget att läkarundersökningar som berättigar till tjänstgöring ombord på fartyg kan utföras av sjukvårdspersonal som är verksam inom landskapet. Sådana läkarundersökningar bör liksom hittills kunna utföras oberoende av sjömannens hemort, eftersom uppskattningsvis 15 % av mönstringarna på finländska fartyg sker i Mariehamn. Behovet av dessa läkarundersökningar torde nämligen vara beroende av antalet påmönstringar. Med anledning härav föreslås landskapslagen om folkhälsoarbetet ändrad så att verksamheten åläggs kommunalförbundet.

2. DETALJMOTIVERING

10 §. Ändringen föranleds av att uppgörandet av kommunalförbundets verksamhetsplan förutsätter att kommunalförbundet, i fråga om den del av planen som gäller företagshälsovård, kan erhålla nödvändiga uppgifter även av enskilda arbetsgivare.

13 §. Enligt lagen om företagshälsovård får arbetsgivare själv bestämma på vilket sätt han ordnar företagshälsovård för sina anställda. Arbetsgivare som väljer att köpa företagshälsovårdstjänster från kommunalförbundet skulle vara tvungna att meddela kommunalförbundet därom i enlighet med landskapsstyrelsens anvisningar. Kommunalförbundet skulle vara förpliktigt att erbjuda företagshälsovårdstjänster åt arbetsgivare som lämnat ett sådant meddelande och förpliktelsen skulle gälla oberoende av om arbetsgivaren kan ordna företagshälsovården på något annat sätt, t.ex. genom att köpa tjänsterna på annat håll. Om en arbetsgivare inte meddelat kommunalförbundet på avsett sätt skulle kommunalförbundet

däremot inte vara skyldigt att tillhandahålla ifrågavarande tjänster.

Anledningen till att meddelandet om behov av företagshälsovård skulle få en avgörande inverkan vad gäller kommunalförbundets skyldighet att tillhandahålla arbetsgivarna ifrågavarande tjänster är den omständigheten att de upplysningar som kommunalförbundet skulle erhålla ur meddelandet måste anses nödvändiga för att det skall kunna planera sin verksamhet så att företagshälsovårdstjänster kan erbjudas utgående från den verkliga efterfrågan.

Eftersom behovet av företagshälsovård inte är beroende av om en person utför arbete för egen räkning eller som anställd så föreslår landskapsstyrelsen att kommunalförbundet åläggs att ordna företagshälsovård även för företagare och andra som utför arbete för egen räkning inom landskapet.

13a §. Sjömännens möjligheter att erhålla hälso-, sjuk- och tandvård är, under den tid som tjänstgöringen ombord på ett fartyg pågår, i praktiken begränsade till den service som erbjuds vid hälsocentralerna på de orter som fartyget anlöper. För den skull föreslår landskapsstyrelsen att kommunalförbundet skulle åläggas att upprätthålla hälso-, sjuk- och tandvård för sjömän oberoende av deras hemort. Sjömännens möjligheter att erhålla hälso-, sjuk- och tandvård är beroende av att kommunalförbundet beaktar deras speciella villkor. För att sjömännen skall komma i åtnjutande av den avsedda servicen är det därför nödvändigt med vissa specialarrangemang i hälsocentralens tidsbeställnings- och jourssystem; en omständighet som kommunalförbundet bör beakta vid planeringen av verksamheten.

Anordnandet av den lagbestämda företagshälsovården förutsätter i fråga om personer anställda ombord på fartyg att redaren ombesörjer att sjömännen genomgår hälsoundersökningar och att det utreds vilka risker och men som arbetsmetoderna och förhållandena på arbetsplatsen kan medföra. Eftersom det även i detta avseende är nödvändigt att tjänster kan erhållas hos hälsocentralerna i de hamnkommuner som fartyget anlöper föreslår landskapsstyrelsen att det skulle åligga kommunalförbundet att tillhandahålla redare företagshälsovårdstjänster oberoende av fartygets hemort.

Det är angeläget att endast läkare som känner till sjömännens speciella arbetsvillkor utfärdar läkarintyg som medger behörighet för anställning på fartyg. Den hälso- och sjukvårdspersonal som skulle komma att vara sysselsatt med uppgifter som är att hänföra till företagshälsovården för sjömän skulle, på grund av arbetsuppgifternas art, bli väl förtrogna med sjömännens arbetsmiljö och arbetsförhållanden i övrigt. För den skull föreslås det åligga kommunalförbundet att ombesörja även läkarundersökningar enligt förordningen om läkarundersökning av sjömän.

14 §. Bestämmelsen i 2 mom. föreslås ändrad i syfte att göra det möjligt för kommunalförbundet att tillhandahålla arbetsgivare tjänster även för anordnande av sådan frivillig företagshälsovård som avses i 3 § lagen om företagshälsovård.

19 §. Enligt 19 § gällande lag (90/79) uppbärs för hälsovårdstjänst, som det åligger kommunalförbundet att utföra, avgift och ersättning i enlighet med vad därom i rikslagstiftningen är föreskrivet. Eftersom det inte heller för de tjänster som avses i lagförslagets 13a § och 14 § 2 mom. föreligger skäl att uppbära avgifter och ersättningar som skulle avvika från avgifterna och ersättningarna för motsvarande tjänster i riket, föreslås bestämmelsen ändrad i enlighet härmed. Vid fastställande av avgifter och ersättningar för den verksamhet som avses i framställningen skulle således förutom redan gällande författningar tillämpas även förordningen om avgifter och ersättningar som skall uppbäras till hälsovårdscentral för företagshälsovård (FFS 984/78).

Ikraftträdelsebestämmelsen

Kommunalförbundets skyldighet att tillhandahålla arbetsgivare företagshälsovårdstjänster föreslås inträda i enlighet med en tidsplan som uppgjorts utgående från en behovsprioritering på medicinska grunder mellan olika branscher. De tidpunkter som anges för de olika branschgrupperna överensstämmer inte med de tidpunkter som gäller för skyldighetens inträdande i relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare enligt statsrådets beslut om företagshälsovård, vilken stadgats såsom arbetsgivares skyldighet. Under en övergångsperiod kommer det således att i detta avseende råda bristande överensstämmelse mellan arbetsgivarnas skyldigheter att anordna företagshälsovård för arbetstagarna och kommunalförbundets skyldighet att tillhandahålla arbetsgivarna företagshälsovårdstjänster. Detta förhållande är givetvis inte önskvärt men nödvändigt med hänsyn till kommunalförbundets nuvarande resurser och

förväntade möjligheter att utöka resurserna.

Åtgärder som är nödvändiga för lagens verkställighet föreslås kunna vidtas innan lagen träder i kraft. Anledningen härtill är den att det i 1 mom. 1 punkten avsedda meddelandet såvitt möjligt bör inkomma till förbundet senast inom april månad 1981, dvs. före den föreslagna ikraftträdelsepunkten, eftersom de uppgifter som framgår av meddelandet senast vid den tiden bör vara tillgängliga för att kunna beaktas vid uppgörandet av den i 17 § landskapslagen om folkhälsoarbetet avsedda planen för de närmast följande fem åren. Meddelanden som inkommer senare kan nämligen föranleda att planen åtminstone i vissa delar måste omarbetas.

Kommunalförbundets skyldighet att anordna tandvård för sjömän föreslås inträda den 1 januari 1987 eftersom förbundet torde sakna möjligheter att skapa härför erforderliga resurser före sagda datum.

Motivet för den i 2 mom. föreslagna bestämmelsen är den omständigheten att kommunalförbundet kommer att ha små möjligheter att bygga ut all den i framställningen nämnda verksamheten samtidigt. På privat initiativ planeras för närvarande ett företag som skulle handha företagshälsovårdsuppgifter. Dessutom är det förhållandet rådande att det privata företaget som hittills i stor utsträckning sysslat med företagshälsovård för sjömän och läkarundersökning av sjömän preliminärt förklarat sig villigt att även i fortsättningen handha dessa uppgifter. Detta företag besitter enligt landskapsstyrelsens uppfattning lämplig och kompetent personal för handhavande av de uppgifter som är i fråga.

Med hänvisning till det anförda föreläggs Landstinget till antagande

L a n d s k a p s l a g

angående ändring av landskapslagen om folkhälsoarbetet

I enlighet med landstingets beslut

ändras 10 §, 13 § 1 mom. 6 punkten, 14 § 2 mom. och 19 § landskapslagen den 10 maj 1973 om folkhälsoarbetet (22/73), av dessa lagrum 14 § 2 mom. sådant det lyder i landskapslagen den 1 juli 1977 (62/77) och 19 § sådan den lyder i landskapslagen den 28 december 1979 (90/79) samt

fogas till 13 § 1 mom. nya 7 och 8 punkter och till lagen en ny 13a § som följer:

10 §.

Hälsovårdsstyrelsen är berättigad att för tjänstebruk erhålla nödvändiga uppgifter av landskapets, statens, församlings och kommuns myndigheter, av arbetsgivare i fall som avses i 13 § 1 mom. 7 punkten och 13a § 1 mom. 2 punkten samt av alla dem som utför folkhälsoarbete, såvida inte annat följer av bestämmelserna om tystnadsplikt.

13 §.

Det åligger kommunalförbundet på sätt som i förbundets verksamhetsplan närmare föreskrivs:

- - - - -
6) att i envar av kommunerna Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och Vårdö upprätthålla minst en tjänst, vars innehavare det åligger att handha hälsovårdsuppgifter och vilken bör vara bosatt inom kommunen,

7) att tillhandahålla arbetsgivare tjänster för anordnande av företagshälsovård för arbetstagare som stadigvarande arbetar inom landskapet vilken arbetsgivaren ålagts anordna enligt lagen om företagshälsovård (FFS 743/78) och andra författningar, såvida arbetsgivaren meddelat kommunalförbundet om sitt behov därav på sätt som landskapsstyrelsen bestämmer, samt

8) att för företagare och andra som stadigvarande utför arbete för egen räkning inom landskapet anordna sådan företagshälsovård som avses i 2 § lagen om företagshälsovård och med stöd därav utfärdade bestämmelser, under förutsättning att kommunalförbundet meddelats därom i enlighet med 7 punkten.

- - - - -
13a §.

Utöver vad i 13 § är föreskrivet åligger det kommunalförbundet inom ramen för förbundets verksamhetsplan

1) att upprätthålla hälso-, sjuk- och tandvård för sjömän oberoende av deras hemort,

2) att tillhandahålla rederi, oberoende av dess hemort, tjänster för anordnande av sådan företagshälsovård avseende sjömän som rederiet ålagts enligt lagen om företagshälsovård och andra författningar, såvida kommunalförbundet meddelats därom i enlighet med 13 § 1 mom. 7 punkten samt

3) att utföra läkarundersökningar som avses i förordningen om läkarundersökning av sjömän (FFS 476/80).

Med sjöman avses i denna paragraf en person på vilken förordningen om läkarundersökning av sjömän skall tillämpas.

14 §.

- - - - -
Kommunalförbundet kan, med landskapsstyrelsens samtycke, överenskomma med arbetsgivare som verkar inom landskapet om att hälsocentralen bereder arbetsgivarens anställda och deras familjer sådan hälso- och sjukvård som avses i 3 § lagen om företagshälsovård.

19 §.

För hälsovårdstjänst, som det enligt 13 och 13a §§ åligger kommunalförbundet att utföra samt för i 14 § 2 mom. avsedd hälso- och sjukvård som kommunalförbundet åtagit sig att utföra, uppbärs avgift och ersättning i enlighet med vad därom i rikslagstiftningen är föreskriver.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981, dock så att kommunalförbundet åligger att anordna i 13a § 1 mom. 1 punkten avsedd tandvård senast den 1 januari 1987 samt så att kommunalförbundet är skyldigt att tillhandahålla i 13 § 1 mom. 7 och 8 punkterna samt 13a § 1 mom. 2 punkten avsedd företagshälsovård som följer:

1) senast den 31 juli 1983 i fråga om personer sysselsatta med brytning av mineraliska produkter, skogshushållning, trävarutillverkning, ler-, glas- och stenproduktstillverkning, verkstadsvarutillverkning, husbyggnadsverksamhet samt tillverkning av kemiska produkter, petroleumprodukter, gummi och plastvaror, såvida kommunalförbundet meddelats senast den 31 juli 1981 i enlighet med 13 § 1 mom. 7 punkten;

2) senast den 31 juli 1984 i fråga om personer sysselsatta med livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksvarutillverkning, textil-, beklädnads- och lädervarutillverkning, tillverkning av pappersindustriprodukter, grafisk produktion, metallframställning, anläggningsverksamhet, hotell- och restaurangverksamhet, servicestationsverksamhet, reparation av motorfordon, yrkesfiske och jordbruk, såvida kommunalförbundet meddelats senast den 31 januari 1982 i enlighet med 13 § 1 mom. 7 punkten; samt

3) senast den 31 juli 1986 i fråga om personer sysselsatta inom övriga branscher, såvida kommunalförbundet meddelats senast den 31 januari 1983 i enlighet med 13 § 1 mom. 7 punkten.

Landskapsstyrelsen kan för viss tid befria kommunalförbundet från skyldigheter enligt 13 § 1 mom. 7 och 8 punkterna samt 13a § 1 mom. 2 och 3 punkterna om de i dessa punkter nämnda uppgifterna på ett tillfredsställande sätt kan omhändertas av annan.

Av verkställigheten av denna lag förutsatta åtgärder får vidtagas innan lagen träder i kraft.

Mariehamn den 20 januari 1981

V i c e l a n t r å d

Ragnar Erlansson

Extra lagberedningssekreterare

Lars Karlsson.